

Kronika

ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I ZESPOŁOWEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ W ROLNICTWIE W ŚWIELE INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

W dniach 24-25 września 2009 r., w Kujawsko-Pomorskim Ośrodku Doradztwa Rolniczego w Minikowie odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa nt. „Wieś i doradztwo 2009 – rozwój przedsiębiorczości i zespołowej działalności gospodarczej w rolnictwie w świetle integracji z Unią Europejską”. Konferencja została zorganizowana przez Katedrę Ekonomiki i Doradztwa w Agrobiznesie Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, we współpracy z Kujawsko-Pomorskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Minikowie. W skład Komitetu Naukowego konferencji weszli: prof. dr hab. inż. Stanisław Urban, prof. dr hab. Andrzej Piotr Wiatrak, prof. dr hab. Stanisław Krasowicz, dr hab. inż. Józef Kania prof. UR, prof. dr hab. inż. Bogdan Wawrzyniak, prof. dr hab. Aleksander Lewczuk, prof. dr hab. Antoni Mickiewicz, dr hab. Krystyna Krzyżanowska prof. SGGW. Celem konferencji była prezentacja wyników badań prowadzonych nad rozwojem przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w warunkach integracji Polski z Unią Europejską, ze szczególnym uwzględnieniem działalności grup producentów rolnych (GPR). Szczegółowa problematyka konferencji dotyczyła:

- roli instytucji wspierających przedsiębiorczość na obszarach wiejskich i rozwój GPR,
- roli doradztwa rolniczego we wsparciu działalności przedsiębiorczej oraz GPR,
- postaw rolników wobec integracji z UE i koncepcji zrzeszania się w GPR,
- wsparcia UE w rozwoju przedsiębiorczości w agrobiznesie i funkcjonowania GPR,
- ekonomicznych i społecznych uwarunkowań rozwoju GPR,
- roli spółdzielczości w rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa w Polsce,
- współczesnych uwarunkowań rozwoju agrobiznesu i zespołowych form gospodarowania w polskim rolnictwie.

Na konferencję przygotowano 23 referaty, nadesłane przez pracowników: Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, Akademii Podlaskiej w Siedlcach, Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Świętokrzyskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach oraz Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Minikowie.

Całość materiałów wydano w formie monografii naukowej pt. „Rozwój przedsiębiorczości i zespołowej działalności gospodarczej w rolnictwie w świetle integracji z Unią Europejską”, pod redakcją dr. hab. inż. Sławomira Zawiszy prof. UTP. W konferencji wzięli udział zarówno pracownicy naukowcy i doradcy rolniczy, jak też właściciele gospodarstw będący członkami grup producentów rolnych oraz rolnicy niezrzeszeni, a także przedstawiciele władz województwa kujawsko-pomorskiego.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonał Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego dr. hab. inż. Sławomir Zawisza prof. UTP, który w swoim wystąpieniu omówił znaczenie przedsiębiorczości w rozwoju wsi i rolnictwa. W imieniu współorganizatorów konferencji zgromadzonych gości przywitał dr. inż. Roman Sass, Dyrektor K-PODR w Minikowie, podkreślając znaczenie szkoleń organizowanych przez ośrodki doradztwa rolniczego, związanych ze wspieraniem przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

Jako pierwsza z zaproszonych prelegentów głos w dyskusji zabrała **Iwona Korczak** z MRiRW w Warszawie. Tematem jej wystąpienia były „Grupy producentów rolnych w Polsce”. W swoim referacie omówiła proces powstawania GPR w kraju, z podziałem na województwa, grupy produktów, dla których zostały one utworzone, oraz prawne formy ich działania. Przedstawiła też przepisy mające wpływ na proces powstawania oraz funkcjonowania już istniejących GPR, a także korzyści finansowe wynikające ze wsparcia z budżetu krajowego oraz UE, przeznaczonego na funkcjonowanie GPR.

Kolejne dwa referaty – **Jaroslawa Jurzysty** z Urzędu Marszałkowskiego w Toruniu nt. „Grupy producentów rolnych w województwie kujawsko-pomorskim” oraz **Agnieszki Szwesty** z ARiMR w Toruniu nt. „GPR – wstępnie uznane grupy producentów owoców i warzyw w województwie kujawsko-pomorskim” – skoncentrowane były na problematyce funkcjonowania GPR w regionie kujawsko-pomorskim. Po ich wygłoszeniu uczestniczący w konferencji rolnicy mieli możliwość zadawania pytań i wzięcia udziału w dyskusji na ten temat, mogli się więc podzielić swoimi praktycznymi doświadczeniami oraz spostrzeżeniami, jak również wyjaśnić nurtujące ich wątpliwości, dotyczące interpretowania niektórych przepisów prawnych związanych z ubieganiem się o dofinansowanie GPR.

Następne wystąpienie, mgr **Małgorzaty Bogusz** z Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, dotyczyło wykonanej analizy społeczno-ekonomicznych aspektów funkcjonowania grup producentów rolnych w województwie małopolskim, charakteryzującym się dużym rozdrobnieniem gospodarstw i małą skalą produkcji. W tych warunkach łączenie się producentów rolnych w formalne grupy, realizujące wspólne interesy, może zapewnić wyższą pozycję na rynku oraz uzyskanie lepszej efektywności ekonomicznej. Wyniki badań empirycznych zostały skonfrontowane z doświadczeniami w rozwoju zespołowych form gospodarowania krajów „starej” Unii Europejskiej, gdzie rynki produktów rolno-spożywczych są dobrze zorganizowane. Grupy producentów stanowią tam ważny element owych struktur i pełnią dużą rolę w procesie obszarowej i produkcyjnej restrukturyzacji rolnictwa, ułatwiają planowanie i dostosowywanie produkcji pod względem asortymentu, ilości oraz jakości towarów. Zorganizowanie producentów ułatwia im nawiązanie kontaktów z przetwórcami i handlowcami, co sprzyja planowaniu podaży i stabilizacji cen. Wnikliwa obserwacja świato-

wych kierunków przemian w gospodarce żywnościowej uświadamia konieczność szybkiego rozwoju integracji poziomej wśród polskich producentów rolnych. Zwiększyłyby to ich szanse na sprostanie wymogom wspólnego rynku (w ramach UE), a także pozwoliłyby na skuteczne konkurowanie na pozostałych światowych rynkach. Potrzebne jest jednakże wsparcie informacyjno-finansowe ze strony państwa, w tym publicznego doradztwa, jak również nasilenie procesów samoorganizowania się rolników.

Dr Radosław Knap ze Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku przedstawił wybrane wyniki swoich badań na temat doświadczeń grup producentów rolnych w województwie mazowieckim. Badania dotyczyły korzystania ze środków pomocowych Unii Europejskiej, współpracy z innymi grupami producenckimi oraz z ośrodkami badawczo-rozwojowymi. W referacie poruszona została także kwestia korzyści osiągniętych przez członków grup producenckich dzięki funkcjonowaniu w ramach grupy, oraz ewentualnego wzrostu dochodowości prowadzonej wspólnie działalności. Analiza wyników badań prowadzi do następujących wniosków: grupy producentów rolnych, które miały taką możliwość, skorzystały ze środków pomocowych w ramach wspólnej polityki rolnej; grupy korzystały często z doświadczeń innych, głównie krajowych grup producenckich, co świadczy o postrzeganiu innych grup jako partnerów a nie konkurentów. Wyniki badań pokazują, że członkowie grup producentów rolnych w województwie mazowieckim widzą korzyści z funkcjonowania w grupach, a wnioski z badań są pozytywne zarówno dla grup już funkcjonujących, jak i dla tych producentów rolnych, którzy chcieliby takie grupy zawiązać.

Szerzej korzyści wynikające ze zrzeszania się w grupy producentów rolnych oraz bariery hamujące ten proces przedstawił **dr inż. Piotr Prus** z Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy. Integracja pozioma pozwala rolnikom na zdobycie lepszej pozycji rynkowej poprzez: zmniejszenie kosztów związanych z zaopatrzeniem w środki produkcji, ograniczenie liczby pośredników zaopatrujących w środki produkcji, uzyskanie lepszych warunków zbytu na wyprodukowane towary, znalezienie możliwości sprzedaży swoich produktów u nowych odbiorców, realizowanie wspólnych inwestycji, ubieganie się o preferencyjne kredyty na wspólne inwestycje, korzystanie ze wsparcia finansowego z ARiMR przeznaczonego na funkcjonowanie grupy, łatwiejszy dostęp do informacji rynkowych (ceny środków produkcji, płodów rolnych itp.) jak i doradztwa technologicznego, poprawę jakości wytwarzanych produktów roślinnych i/lub zwierzęcych, skuteczniejsze planowanie działań mających na celu dostosowanie produkcji do potrzeb rynku, ujednoczenie produkcji w całej grupie producentów (te same odmiany roślin i/lub rasy zwierząt), lepsze wykorzystanie wiedzy i umiejętności członków grupy poprzez podział wykonywanych zadań, możliwość wspólnego wstępnego przetwarzania i/lub przygotowania produktów przed sprzedażą, zorganizowanie własnych kanałów dystrybucji (np. otwarcie własnych sklepów). Niestety, pomimo istnienia wielu zalet i zachęt wiążących się ze zrzeszaniem rolników w grupy producentów, dynamika i tempo tego procesu są niezadowolające. Nadal istnieje duży opór ze strony rolników, którzy nie chcą łączyć się w grupy producentów. Wpływ na to ma dostrzeganie przez nich wielu potencjalnych zagrożeń i barier, głównie związanych z brakiem wiedzy ekonomicznej oraz niechęcią do pokonywania przeszkód formalno-prawnych, jak również psychologicznych, u podstaw których leży brak zaufania oraz obawy związane z dokonywaniem zmian.

Ważne jest zatem, aby pomagać zainteresowanym tymi procesami rolnikom w zrozumieniu mechanizmów funkcjonowania rynku, a także w pokonywaniu obaw i przeszkód rodzących się na początku zawiązywania współpracy, jak również w późniejszych okresach funkcjonowania grupy. Zrzeszanie się rolników w grupy producentów jest koniecznością warunkującą utrzymanie się na krajowym i zagranicznym rynku żywności. Jednakże kształtowanie współdziałania na wsi oraz jego umacnianie jest procesem złożonym i długotrwałym. Wymaga przede wszystkim zrozumienia przez wszystkich potencjalnych partnerów, a także istnienia zachęt ze strony polityki rolnej państwa. Pierwszym krokiem do budowania wzajemnego zaufania między rolnikami, które może pozwolić im w przyszłości podjąć decyzję o zawiązaniu formalnej grupy producentów, spełniającej wszystkie kryteria i warunki prawne umożliwiające wpisanie do rejestru wojewody, jest zazwyczaj prowadzenie nieformalnej współpracy w formie międzysąsiedzkich umów, wspólnego wykorzystywania maszyn, narzędzi i budynków gospodarskich, jak również wspólnego zakupu środków produkcji i sprzedaży płodów rolnych. Jest to bardzo często podwalina do budowania zaufania i zrozumienia wzajemnych motywów działania.

Ekonomiczne efekty działalności grup producentów rolnych w świetle badań empirycznych przedstawił **dr Witold Goszka** (UTP). Celem referatu była próba oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej wybranej grupy producentów rolnych z województwa kujawsko-pomorskiego. Podmiotem badawczym była grupa, której głównym profilem działalności jest produkcja owoców i warzyw. Badana grupa powstała w 2007 r. i jest zorganizowana w organizacyjno-prawnej formie spółdzielni. Liczba członków spółdzielni wynosi 34 osoby (producenci rolni). Oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej dokonano na podstawie analizy wybranych wielkości ekonomicznych i wskaźników oraz ich zmian w okresie 2007-2008. W świetle tej analizy ustalono, że ogólna kondycja badanej grupy producentów rolnych jest raczej niekorzystna. Pod względem osiągniętego wyniku finansowego, pierwszy rok działalności był znacznie lepszy od drugiego, w którym nastąpiło znaczne pogorszenie kondycji finansowej. Jako zdecydowanie pozytywne należy odnotować fakt, że działalność grupy nadal jest rentowna i płynność finansowa jest zachowana. Przy ocenie sytuacji ekonomiczno-finansowej grupy należy jednak zachować pewną ostrożność, z uwagi na to, iż okres analizy jest relatywnie krótki, a efekty podjętych działań dostosowawczych będą widoczne dopiero w przyszłości.

Społeczne czynniki determinujące proces zawiązywania się i funkcjonowania GPR przybliżył **dr Tomasz Marcysiak** (UTP) w referacie na temat: „Zaufanie, kapitał społeczny a droga do dobrobytu polskiej wsi”. Przedstawił w nim rolę zaufania wśród rolników z perspektywy socjologicznej, omówił także rolę zaufania społecznego w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego w oparciu o badania CEBOS-u z lat 2002-2008. Analizując zebrane wyniki badań stwierdził, że znaczna część rolników ma predyspozycje do pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej, jednak problemem jest brak wiary w skuteczność wspólnego działania, nie tylko na rzecz swojej lokalnej społeczności, ale także na gruncie wspólnych interesów. Autor referatu zwrócił także uwagę na takie kwestie poruszane w diagnozie społecznej, jak: zainteresowanie Polaków sprawami wykraczającymi poza życie prywatne, ich gotowość do współpracy i wspólnego rozwiązywania problemów oraz ogólny stan zaufania społecznego w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem grupy zawodowej rolników.

Na temat form dystrybucji i marketingu ekologicznego w Polsce oraz w wybranych krajach europejskich wypowiedziała się **dr inż. Ewa Koreleska** (UTP). Do analizy, oprócz Polski, wybrane zostały trzy kraje europejskie: Austria, Szwajcaria i Finlandia. W krajach tych istnieje wysoka tendencja do organizowania się rolników ekologicznych. Dla porównania, w Austrii i Finlandii odsetek zrzeszonych rolników ekologicznych stanowi ponad 70%, a w Polsce zaledwie ok. 10%. Czynnikiem niekorzystnie wpływającym na samoorganizację rolników ekologicznych w Polsce jest rozproszenie gospodarstw, zaszczości historyczne oraz brak wzajemnego zaufania.

Podsumowując obrady **prof. dr hab. Bogdan M. Wawrzyniak** stwierdził, że proces organizowania się rolników w grupy producentów w Polsce jest stanowczo zbyt wolny. Udział GPR w rynku jest niewystarczający, co nie sprzyja rozwojowi i restrukturyzacji polskiego rolnictwa. Pojedyncze GPR nie są wystarczająco dużymi i silnymi podmiotami, żeby odgrywać rolę istotnych graczy na rynku produktów żywnościowych. Ich zbyt mały potencjał bardzo często nie pozwala na przeprowadzenie kosztownych inwestycji, np. rozwinięcie na szeroką skalę własnego przetwórstwa (rzeźnie, masarnie, przetwórstwo owocowo-warzywne i inne). Niestety, pozytywne przykłady dobrze funkcjonujących GPR nie przekładają się na szybkie tempo powstawania kolejnych. Działania w ramach PROW 2004-2006 oraz PROW 2007-2013, związane ze wspieraniem GPR, przyczyniły się, co prawda, bardzo dobrze do pozyskania środków na ich rozwój, lecz w niewielkim stopniu przełożyły się na szeroką promocję zrzeszania się dużej liczby rolników.

Treść referatów zaprezentowanych podczas konferencji była bardzo bogata i obszerna. Udział w konferencji pracowników naukowych, jak również przedstawiciele samorządów, doradców rolniczych oraz właścicieli gospodarstw był dodatkowym atutem. Pozwoliło to spojrzeć na problemy związane z rozwojem przedsiębiorczości na terenach wiejskich, w tym zespołowej działalności gospodarczej w rolnictwie, z wielu stron i ująć je w sposób kompleksowy. Dodatkowym, niezmiernie ważnym walorem, była aktualność prezentowanej problematyki, dzięki czemu dyskusja miała solidne podstawy merytoryczne i praktyczne.

*Piotr Prus
Tomasz Marcysiak*